O movemento asturianista e a configuración do subsistema de partidos nacionalistas asturianos

Pablo San Martín Antuña

O Estado das Autonomías, nacido do dobre proceso de democratización e descentralización estatal que supuxo a transición e consolidación da democracia española, implicou tamén a institucionalización de, ademais dun territorio e un sistema de partidos central, dezasete territorios subestatais cos seus respectivos subsistemas de partidos.

Na meirande parte destes territorios subestatais —coas excepcións de Madrid, Murcia, Castela-A Mancha, a Comunidade Valenciana e Estremadura—, ós partidos políticos estatais únense outros de ámbito non estatal (PANE), bastante diferentes entre si e non só polas súas distintas naturezas —nacionalistas, rexionalistas ou simplemente territoriais; de esquerda ou de dereita—, senón tamén pola súa diversa significación. Deste xeito, por exemplo, en Cataluña, Euscadi ou Canarias son maioritarios e gobernan; en Galicia son os maioritarios da oposición; en Aragón, Baleares, Cantabria Castela e León, A Rioxa e Navarra desprazan a IU do terceiro posto, e en Asturias e Andalucía ocupan o cuarto lugar, contando tamén dentro dos seus respectivos subsistemas. Na meirande parte dos subsistemas, xa que logo, os partidos de ámbito non estatal ocupan posicións significativas e constitúen un obxecto de estudio necesario na análise non só destes subsistemas en cuestión senón tamén do sistema español no seu conxunto, como resultante das diferentes dinámicas electorais e partidistas xurdidas sobre as diversas bases territoriais institucionalizadas que o integran.

* Este artigo enmárcase dentro do proxecto de tese de doutoramento que o autor está realizando no Departamento de Ciencia Política e da Administración da Universidade do País Vasco e que conta co financiamento do Programa de Formación de Investigadores do Goberno Vasco. Unha primeira versión deste texto foi presentada como ponencia no III Congreso Catalán de Socioloxía, celebrado en Lleida en marzo de 1999.

Neste artigo tentarei contribuír ó coñecemento destes subsistemas de partidos, centrándome nun territorio autonómico, un movemento nacionalista e un subsistema de partidos que ata hoxe tivo pouca atención académica: o movemento asturianista e o subsistema de partidos nacionalistas da Comunidade Autónoma do Principado de Asturias. En primeiro lugar, presentarei unha visión panorámica moi breve do subsistema político asturiano e do papel que nela ocupan os partidos de ámbito non estatal. De seguido, tentarei situar a aparición dos partidos nacionalistas nunha secuencia temporal máis ampla: a do movemento asturianista, que non perderemos de vista durante todo o artigo. En terceiro lugar, tratarei de presentar o proceso de configuración do complexo subsistema de partidos nacionalistas.

I. O PANORAMA POLÍTICO ASTURIANO

O panorama político asturiano configúrase como un espacio de segunda orde, caracterizado por uns niveis abstencionistas maiores que nas eleccións lexislativas, que supoñerían o espacio de primeira orde para o electorado asturiano. O sistema de partidos está estructurado, fundamentalmente, arredor da dimensión esquerda-dereita e dominado polas grandes opcións estatais. De feito, ata a terceira lexislatura autonómica (1991) non entrou ningún partido de ámbito non estatal nas institucións autonómicas. A dinámica das eleccións autonómicas era, en consecuencia —e aínda, en gran parte, o segue sendo a pesar da volta que supuxeron as últimas eleccións—, a mesma que a das lexislativas, seguindo unhas pautas estatalizadas.

RESULTADOS ELECTORAIS EN ASTURIAS (1977-1999)

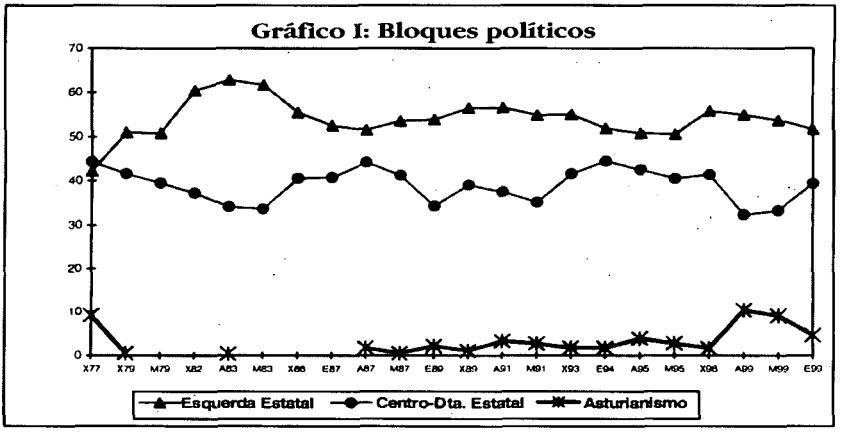

Gráfico II: Partidos políticos

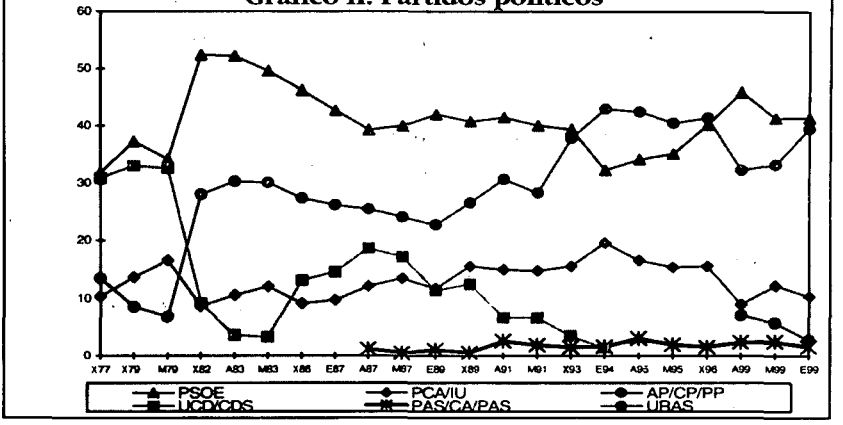

Gráfico III:
Resultados electorais
dos partidos nacionalistas asturianos
(1977-1999)

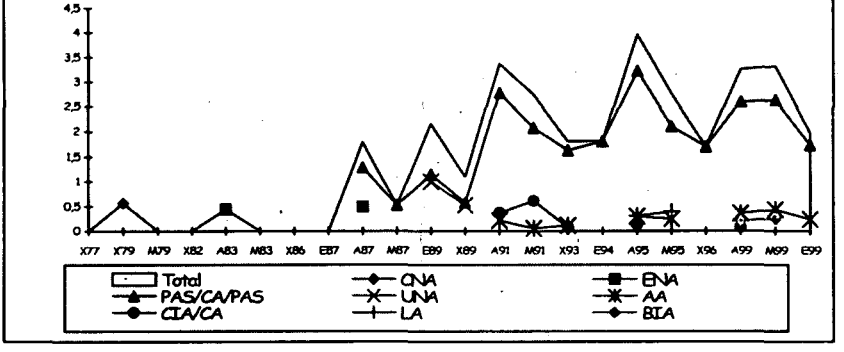

Gráfico IV:
Resultados electorais
dos partidos asturianos de ámbito non estatal
(1977-1999)

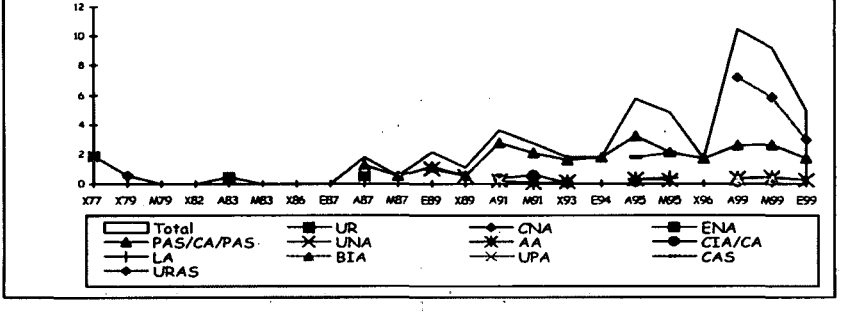

Fonte: Elaboración propia

No gráfico 1 pódese observar claramente a primacía dos bloques de esquerda e centro dereita estatal. As opcións asturianistas —que son o outro bloque representado no gráfico—, tras uns resultados relativamente altos nas eleccións xerais do ano 1977, que posteriormente matizaremos, baixarán no ano 1979 a uns resultados mínimos que se manterán ata a metade dos anos 80 —sen presentarse, ademais, á maioría das eleccións—. A partir de entón comezarán un lento e progresivo ascenso que acadará o seu máximo nivel nas eleccións autonómicas do ano 1995 para as opcións nacionalistas e nas de 1999 para as rexionalistas. Pero, de momento, quedemos coa imaxe de sinalada minorización respecto ás opcións estatais que nos ofrece o devandito gráfico.

Os grandes bloques estatais ocupan entrambos, na maioría das eleccións, un espacio que abrangue aproximadamente o 95 por cento do electorado asturiano. O bloque de esquerda (PSOE e PCA/IU), tralo case empate inicial do ano 1977, mantívose sempre por riba do bloque de centro dereita (AP/CP/ e UCD/CDS), debuxando varios ciclos nas súas interrelacións, nos que se van producindo achegamentos e afastamentos, pero sen que en ningún momento se poña realmente en cuestión a hexemonía das grandes opcións estatais de esquerda.

Os dous grandes partidos, como se ve no gráfico 2, son o PSOE e o PP. Ambos concentran a meirande parte do voto en Asturias —un 81 por cento nas lexislativas do ano 1996 e un 78 por cento nas autonómicas de 1999—, configurando unha estructura case bipartidista —o sistema asturiano segue a norma xeral do bipartidismo imperfecto, aínda que pode caracterizarse como de pluralismo limitado— e unhas tendencias de comportamento electoral estatalizadas. A competitividade entre os dous foi, ademais, aumentando, favorecendo esa bipartidización do sistema asturiano, o mesmo que noutras comunidades autónomas. O terceiro partido será o PCA/IU, moi por debaixo dos anteriores, aínda que con notable forza ata a desfeita sufrida nas eleccións autonómicas do ano 1999. Para atopar un partido non estatal temos que baixar ata o cuarto lugar, o que nas eleccións de 1995 ocupou o Partíu Asturianista (PAS), un partido nacionalista moderado que obtivo o seu máximo resultado ese ano con 20.669 votos e un 3,22 por cento —3,7 por cento na circunscrición da zona central, por onde foi elixido o seu deputado no Parlamento asturiano—. Tralas eleccións do ano 1999, o cuarto lugar pasou a outro partido non estatal, a Unión Renovadora Asturiana (URAS), do ex-presidente Marqués, agora rexionalista, que obtivo un resultado de 43.800 votos —un 7,16 por cento— e tres deputados.

Fóra do gráfico, no que só están incluídos os partidos parlamentarios, fica toda unha constelación de partidos nacionalistas —e tamén algún rexionalista e territorial— que non lograron obter representación institucional autonómica, aínda que, sen embargo, algúns deles xogaron papeis significativos en determinados aspectos da política asturiana.

Polo tanto, cando propoño neste artigo a análise dos partidos nacionalistas asturianos, e en menor medida dos rexionalistas, é necesario ter ben claro que se está propoñendo o estudio duns partidos de carácter marcadamente minoritario no propio subsistema asturiano, xa que, aínda en conxunto, os seus resultados nos anos 1995 e 1999 non suman máis que un 5 e un 10 por cento, respectivamente, dos votos válidos.

De aí podería deducirse, como de feito se fai en moitas ocasións, que a significación social da fractura centro-periferia en Asturias é tan escasa como estes resultados electorais amosan. Sen embargo, non é así, e creo que estaremos incorrendo nun erro se pretendemos considerar o voto a opcións nacionalistas e rexionalistas como o único indicador dunha realidade tan complexa como é o fenómeno nacionalista e a construcción dunha identidade —xa sei que é algo obvio, pero considero necesario facer fincapé niso—. Poderiamos estendernos moito sobre esta cuestión e quizais viría ó caso que introducisemos, por exemplo, datos actitudinais cuantitativos ou cualitativos sobre a "cuestión rexional" asturiana, pero deixarémolo para outra ocasión. Creo que nos valerá pensar no crecente peso do asturianismo cultural ou do movemento de reivindicación e recuperación lingüística, para dármonos conta diso. O exemplo galego é, ademais, de todo pertinente: ¿correspóndese o peso relativo do nacionalismo en ámbitos como o cultural cos seus problemas, ata hai poucos anos, para artellarse electoralmente? Por parte, tamén é sabido que dentro dos electorados do PNV, CiU ou BNG se integran continxentes moi significativos de votantes non nacionalistas. Do mesmo xeito, resulta moi probable a hipótese de que o electorado da neorrexionalista URAS, lonxe de ser asturianista, responda en gran parte ó desencanto conxuntural de sectores conservadores asturianos co Partido Popular, debido á crise que na última parte da pasada lexislatura xerou a aparición do proxecto marquesista.

Debemos, polo tanto, dar ó movemento nacionalista asturiano a súa xusta significación, que sen deixar de ser minoritaria, si é maior que a que os seus datos electorais nos amosan.

II. O MOVEMENTO ASTURIANISTA E OS PARTIDOS NACIONALISTAS

Os partidos asturianistas forman parte, a carón dunha pluralidade de organizacións políticas, sociais, culturais, de ocio, medios de comunicación, etc., dun movemento nacionalista máis amplo: o movemento nacionalista asturiano (MNA), constituíndo un dos ámbitos de micromobilización que configuran o seu campo multiorganizativo. Referímonos ó ámbito máis formal e institucional, cando menos en teoría, xa que o caso que nos ocupa presenta algunha peculiaridade.

Este movemento nacionalista, do que estes partidos forman parte, xurdiu en Asturias no contexto de ruptura e cambio —tanto das estructuras sociais como de oportunidade política— que se abriu coa fin do franquismo e a transición á democracia. Neste sentido o MNA é un fenómeno novo, vencellado á democratización e institucionalización territorial. Pero este movemento non xurdirá da nada —non será, en Asturias, un producto exclusivo das novas oportunidades políticas que supón o Estado das Autonomías— senón desas circunstancias —dese novo contexto político e social— e dunha diferencia cultural (dinámica) recibida a través dunha tradición asturianista, ou non asturianista, anterior: dunha mobilización e dun discurso anteriores sobre esa diferencia. Neste sentido considero que a hipótese que relaciona en exclusiva os movementos e partidos nacionalistas non "históricos" —ou de comunidades non "históricas"— coas novas oportunidades políticas, non é de todo correcta. E, neste sentido, considero que é necesario tentar situar tanto os partidos como os movementos dos que forman parte nunha secuencia histórica máis ampla, neste caso a do asturianismo.

Polo tanto, a continuación tratarei de presentar un esquema do desenvolvemento do movemento asturianista no que situar o MNA e o sistema de partidos asturianistas. Nunha primeira parte estudiaremos o asturianismo pre-nacionalista e nunha segunda o momento da aparición do asturianismo nacionalista, xa no final do franquismo e a transición á democracia.

O asturianismo pre-nacionalista

O punto de inicio do movemento asturianista, apropiado para os intereses que perseguimos neste artigo, poderíamolo situar a partir de 1865. Temos tres posibilidades: a primeira sería situalo precisamente nese ano —1865—, coa constitución da Asociación Provincial Asturiana e o desenvolvemento posterior dos movementos federalistas republicano e carlista; a segunda, situalo en 1881, coa aparición do colectivo de estudios asturianistas La Quintana e o desenvolvemento dun importante movemento asturianista cultural e literario; e a terceira, situalo xa no século XX e, en concreto, a partir da segunda década, cando aparecerán os principais proxectos políticos rexionalistas.

A extensión deste artigo faría recomendable a derradeira opción. Pero, non obstante, considero necesario que para dar un mínimo sentido de continuidade temporal á argumentación, comecemos situándonos —aínda que de xeito moi breve— xa non en 1865, senón máis atrás aínda no tempo: no entreséculo do XVIII ó XIX[1].

1. Para unha visión xeral da historia do asturianismo pre-nacionalista *vid.* San Martín Antuña, P. *Asturianismu políticu: 1790-1936.* Trabe, Uviéu, 1998.

Foi daquela cando un grupo de ilustrados —ós que chamaremos Ilustraos Asturianistes— comezou a preocuparse pola lingua, a cultura ou a historia de Asturias. Jovellanos e o Círculu de Maliayu, arredor de Caveda y Solares, desenvolveron unha serie de cobizosos proxectos lingüísticos —unha gramática, un diccionario, a creación dunha Academia de la Lengua Asturiana, etc.[2]—, estudiaron a cultura popular e a historia asturiana[3]; e na política activa non dubidaron (Jovellanos e Campusagrau) en defender, en 1809, a forzosamente disolta Junta General —institución tradicional de autogoberno— despregando unha dura argumentación coa que expresaron a súa concepción da Junta como único e inviolable Goberno de Asturias[4].

Tras este primeiro momento, e baixo unha estructura de oportunidade política e social moi cambiante —marcada en Asturias polas continuas disolucións e reinstauracións da Junta General—, unha parte das elites asturianas, ás que imos denominar Xuntistes, tomará partido en defensa desas institucións tradicionais, as últimas en sobrevivir ó centralismo despois das vascas. O discurso destes partidarios da Xunta nos seus momentos finais (foi disolta definitivamente en 1835) foi decisivo para o desenvolvemento posterior do asturianismo, establecendo o peche co pasado tradicional e sentando unhas bases fundamentais para o futuro. A principal figura foi, sen dúbida ningunha, Xosé Caveda y Nava, fillo do ilustrado asturianista Caveda y Solares e verdadeiro herdeiro intelectual de Jovellanos e o Círculu de Maliayu. Caveda, que ademais de político foi historiador, estudioso da lingua e escritor en asturiano, foi, sen embargo, o introductor principal dunha dinámica —tanto sobre a historia como sobre a lingua ou a política— "dialectalizante", é dicir, de énfase no estudio, cultivo e defensa do "asturiano", por unha

2. Desta época é o *Diccionario de etimologías del idioma de Asturias*, de Posada; os *Apuntes y materiales para la formación de un diccionario bable* e as *Frases, modismos, adagios y cantares del dialecto asturiano*, de Caveda y Solares; a *Instrucción para la formación de un vocabulario bable* e o *Apuntamiento sobre el dialecto de Asturias*, de Jovellanos (el mesmo chegou a escribir en asturiano e a súa irmá, Xosefa, foi un dos principais escritores en asturiano da Ilustración), ademais de todos os seus proxectos e traballos para crear a Academia de la Lengua, comezando con eles, en palabras de Ruiz de la Peña: "o proxecto [...] para iniciar un proceso de unificación dialectal idéntico ó que se comezara a promover no caso doutras linguas peninsulares non castelás". Ruiz de la Peña, A. "La lengua asturiana: una preocupación ilustrada", en Caso González, J. M. *Asturias y la Ilustración*. Servicio de Publicaciones del Principado de Asturias, Oviedo, 1996, p. 201. *Vid.* tamén: San Martín Antuña, P. *Op. cit.*, pp. 35-42.

3. É significativo que, por vez primeira se sitúe, nunha carta de Jovellanos sobre os Vaqueiros d'Alzada, á lingua asturiana como o elemento central dunha definición comunitaria de Asturias, utilizándoa para determinar se as orixes deste grupo social son diferentes ás dos Xaldos e Marnuetos. *Vid.* Jovellanos, G. M. "Origen y costumbre de los Vaqueiros de Alzada en Asturias", en *Obras completas*, BAE, Madrid, 1952-9, pp. 302-8. *Vid.* tamén San Martín Antuña, P. *Op. cit.*, pp. 29-34.

4. San Martín Antuña, P. *Op. cit.*, pp. 42-62. *Vid.* Jovellanos, G. M. "Recursos contra el marqués de la Romana" en *Memoria en defensa de la Junta Central* (ed. lit. de Caso González, J. M.), Junta General del Principado, Oviedo, 1992, pp. 87-104.

banda, pero entendido, por outra, como unha simple manifestación particular dun verdadeiro todo substantivo: o "español". Esta reconducción da estratexia discursiva fará que a articulación da defensa das institucións tradicionais asturianas se alicerce xa non na súa suposta inviolabilidade como único goberno lexítimo dos pobos de Asturias, senón na súa lealdade á Coroa e os seus beneficios ó goberno xeral[5]. Non obstante, no terreo cultural, e especialmnete literario, Caveda —autor do primeiro libro publicado en asturiano[6] e un dos escritores máis influentes do século— ten a enorme significación de representar a apertura á modernidade asturianista, que tras el continuará cos autores Ochocientistes e, máis tarde, os Realistes[7].

Pasemos xa ó punto que propuxeramos como comezo: 1865, ano no que xorde a Asociación Provincial Asturiana, unha organización que agrupaba a intelectuais novos de diversas tendencias (desde futuros líderes republicanos federais ata carlistas) e que tiñan como obxectivos principais promover e activar os intereses de Asturias. Case de seguido organizouse o Partido Republicano Federal, que chegou a contar cunha forza notable, obtendo, de feito, unha representación institucional —ben fose a Cortes, Deputación Provincial ou niveis municipais— bastante continuada deica 1936[8]. O seu programa político incluía unha ampla autonomía para Asturias (chegou a elaborar, por exemplo, dous estatutos de autonomía: o primeiro en 1881 e o segundo en 1931), pero, sen embargo, nunca chegou a conectar de todo co movemento asturianista cultural que se foi desenvolvendo desde esa última parte do século (aínda que as conexións de tipo persoal foron notables), nin a elaborar unha lectura especificamente particularista asturiana do federalismo[9]. Por outra parte, durante eses anos foise desenvolvendo paralelamente outro movemento federalista, aínda que moi diferente: o carlismo, que chegaría a ter tamén bastante importancia en Asturias. Ademais, o carlismo entroncaría en certa maneira co asturianismo cultural, principal-

5. Caveda y Nava, X. *Memoria histórica sobre la Junta General del Principado de Asturias.* Silverio Cañada Editor, Gijón, 1989 [1ª edición de 1834]. Sobre a súa significación: San Martín Antuña, P. *Op. cit.*, pp. 67-95. Sánchez Vicente, X. X. "Los biltos de Caveda y Nava na sociedá asturiana: dos notes sobre la so significación y influencia", en Xunta d'Escritores Asturianos, *Lliteratura asturiana nos 90. Documentos.* Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, Uviéu, 1997. Sánchez Vicente, X. X. "Rexonalismu / Nacionalismu, un sieglu: 1839-1936", en VV. AA. *Alcordanza del padre Galo.* Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, Uviéu, 1993.

6. Caveda y Nava, X. *Colección de poesías en dialecto asturiano.* Alborá Llibros, Uviéu, 1989 [edición facsimilar da orixinal de 1839].

7. García A. *Lliteratura asturiana nel tiempu.* Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, Uviéu, 1992. Caso González, J. M. "La colección de Caveda cientu-cincuenta años después", en Caveda y Nava, *op. cit.* (prólogu), 1989.

8. San Martín Antuña, P. *Op. cit.*, pp. 99-144.

9. Como Almirall en Cataluña e mesmo Sánchez Villamarín, Aureliano Pereira ou Villar Ponte en Galicia.

mente a través da Igrexa asturiana[10]. Pero fundamentalmente o carlismo, que recollería no seu discurso forista a defensa da Junta General, xogará un papel fundamental na aparición do rexionalismo asturiano de inicios do presente século.

Situémonos agora no segundo punto de partida que propuxeramos. En 1881, cando un grupo de intelectuais, liderado polo xovellanista Xulio Somoza, e entre os que se atopaban Aramburu, Canella, Acevedo y Huelves e Xove, constitúe o colectivo de estudios asturianistas La Quintana. Desde aquela comezará a desenvolverse un crecente asturianismo cultural, aumentando os estudios folclóricos, etnográficos, históricos ou sobre a lingua asturiana, a carón dunha tamén crecente literatura asturiana, confluíndo os autores Realistes e a Xeneración del Folklore, substituídos, co novo século, polo coñecidos como Rexonalistes[11]. Pero ademais das letras e os estudios (folclóricos, históricos, etc.) apareceron dous movementos importantes: o Rexonalismu Pictóricu[12], que retratará o mundo tradicional asturiano, e o Rexonalismo Musical[13], na súa dobre vertente de "Música folklórica" e "Música rexonalista". Este movemento asturianista cultural acadará o seu punto álxido entre 1915 e os primeiros anos vinte, coa aparición de grupos como Región (1917), publicacións como a *Revista de Asturias* (1917) e, principalmente cunha serie de institucións académicas como a Academia de Artes y Letras (1920), a Sección de Estudios Asturianos do Ateneo de Gijón (1921), o Ateneo Asturianista (1922) e, sobre todo, o Centro de Estudios Asturianos (1921).

Foi neste contexto cando, a mediados da segunda década do século, comezaron a aparecer os proxectos políticos rexionalistas (estamos xa, consecuentemente, no terceiro punto de partida proposto ó inicio). O primeiro e máis significativo destes proxectos foi a Junta Regionalista, organización liderada por Álvaro Fernández de Miranda, fundada en 1916, tralo Comité Regionalista das eleccións dese mesmo ano e a confluencia de sectores tradicionalistas-mellistas, herreristas e conservadores. A Junta terá un relativo éxito electoral ata a dictadura primorriverista, logrando atraer cara ás súas ringleiras a boa parte do conservadurismo asturiano[14]. Pero o

10. San Martín Antuña, P. *Op. cit.*, pp. 152-5. Rodríguez Alonso, A. "Ilesia asturiana y llingua. Un místicu redescubrimientu, el padre Galo", en VV. AA. *Alcordanza del padre Galo.* Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, Uviéu, 1993.

11. García, A. *Op. cit.* "El rexonalismu asturianu y la lliteratura", en VV. AA. *Tiempu de Pepín de Pría. 1864-1928.* Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, Uviéu, 1992. Sánchez Vicente, X. X. "Al rebuscu d'una lliteratura lliteraria", en *Lletres Asturianes* 30, 1988.

12. Sánchez Vicente, X. X. *Op. cit.*, 1993.

13. Uría Líbano, F. *Música asturiana entre 1860-1934.* Servicio de Publicaciones del Principado de Asturias, Oviedo, 1995. Agüeria Cueva, F. "Música folclórica y música rexonalista", en VV. AA. *Alcordanza del padre Galo.* Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, Uviéu, 1993.

14. San Martín Antuña, P. *Op. cit.*, pp. 145-94.

máis significativo quizais sexa que das súas filas —e a modo de doutrina oficial— saíu o principal texto do rexionalismo asturiano da época: a *Doctrina asturianista* (1918), escrita por Álvaro Fernández de Miranda, X. González e C. Alonso, seguindo o modelo do *Compendi de doctrina catalanista* de Prat de la Riba e Muntanyola[15]. Pero ademais da Junta, naqueles anos houbo outros proxectos rexionalistas: a Liga Regionalista ou Pro-Asturias (1917-1918) de Pumariño[16], de forte influencia catalana; a Junta de Fomento y Defensa de los Intereses Asturianos (1919), de carácter defensivo dos intereses económicos, especialmente mineiros; o Movimiento Municipalista (1917)[17], movemento de concellos a favor da autonomía municipal e rexional; e mesmo algunhas iniciativas desde o contorno reformista, como o Centro Democrático Regionalista de Avilés (1919), ou desde a Diputación Provincial (as *Bases para la autonomía asturiana*, aprobadas en 1918)[18].

A dictadura primorriverista de 1923 freou o asturianismo político, que non volveu ter certa forza ata a II República, especialmente arredor da reivindicación dun Estatuto de Autonomía para Asturias. Nese sentido, poderiamos referirnos ó Partido Republicano Federal, que adquiriu de novo bastante significación e elaborou e promocionou un estatuto en 1931; a iniciativas de colectivos, como o grupo El Aldeano de Castropol[19]; a iniciativas persoais —fundamentalmente a través da prensa— de intelectuais, como Álvarez Gendín —que publicou un anteproxecto[20]— ou o rexionalista Fabricio; ás peticións dos Centros Asturianos da diáspora e, como resultado do clima de acordo bastante xeneralizado sobre a necesidade dun estatuto, á creación en 1932 dunha comisión parlamentaria para a redacción dun proxecto de Estatuto que ó cabo, sen embargo, non daría resultados.

En 1934, e aínda sen estatuto, a revolución de outubro, primeiro, e a durísima represión que a seguiu, despois, desprazaron totalmente a

15. Fernández de Miranda, A., Alonso, C., González, X. *Doctrina asturianista*. Biblioteca Popular Asturiana, Gijón, 1977 [primeira edición de 1918]. Dous anos antes, Fernández de Miranda, presidente de la Junta Regionalista, presentara xa parte do seu pensamento rexionalista conservador no seu estudio *La Junta General del Principado. Bosquejo histórico*. Silverio Cañada Editor, Gijón, 1989 [primeira edición de 1916]. Estas dúas obras poden considerarse as principais do rexionalismo da época.

16. De las Alas Pumariño y Troncoso, N. *Verdadero regionalismo asturiano. Iniciativa y primer período de propaganda para constituir la Liga Pro-Asturias*. Ed. El Correo de Asturias, Oviedo, 1918.

17. Mancomunidad de Ayuntamientos Mineros de Asturias. *Asturias autónoma. Propaganda regionalista asturiana*. Imprenta Gutemberg, Oviedo, 1919.

18. Fernández Pérez, B. "Movimientos regionalistas (1916-1932)", en *Historia general de Asturias*, t. VI. Silverio Cañada Editor, Gijón, 1978.

19. Manifiesto Regionalista del Grupo El Aldeano de Castropol. "Hacia la organización de Asturias", en *El Aldeano*. Castropol, 15-V-1931. Suárez Fernández, X. M. "1931: en Castropol piden un Estatuto pr'Asturias", en *Entrambasauguas. A Revista del Navia-Eo* 7, 1998.

20. Álvarez Gendín, S. *Regionalismo. Estudio general. El problema de Asturias*. Talleres Tipográficos de Fernando de la Presa, Oviedo, 1932.

fractura territorial, dando lugar a unha dicotomización ben radical arredor do eixo esquerda-dereita na política asturiana. Ós dous anos chegou a guerra civil e, de seguido, os primeiros e máis escuros anos franquistas trouxeron con eles unha paréntese no asturianismo, que non comezará a recuperarse minimamente ata finais dos anos corenta.

En 1947 aparecerá o Instituto de Estudios Asturianos (IDEA)[21], que o seu seu primeiro presidente, Álvarez Gendín, considerou continuador do Centro de Estudios Asturianos e no que se integrarán algúns destacados asturianistas anteriores, como o propio Gendín, Fabricio, Caval, García-Rendueles, Uría Ríu ou Prieto Bances. Nesta nova institución cultural, e perfectamente inserido na cultural oficial do réxime, desenvolverase un certo asturianismo cultural, de carácter conservador, "dialectalizante" e alleo a calquera matiz opositor ó réxime, pero que producirá un notable corpus de estudios lingüísticos, folclóricos, históricos, etc., sobre as "particularidades asturianas" e mesmo chegará a realizar algúns tímidos intentos de promoción do asturiano (festas, concursos de poesías, etc.). Nese contexto, e cando o réxime se relaxaba, un grupo de escritores e intelectuais da Xeneración de la Posguerra mobilizarase co obxectivo de promocionar a literatura e o cultivo do asturiano. Trátase da asociación Amigos del Bable, creada en 1968 por iniciativa do poeta e sobranceiro membro do réxime León Delestal. Entre as actividades que desenvolveron estaban a edición de libros e discos, e mesmo algunha campaña de promoción. Pero a súa acción máis importante será a organización, en 1973, da I Asamblea del Bable, o punto de inflexión do que xermolará o novo movemento nacionalista[22].

O asturianismo nacionalista

A I Asamblea del Bable, celebrada en 1973, representou o punto clave de ruptura entre o bablismo franquista e un novo asturianismo. A través das súas ponencias e xuntanzas fixéronse explícitos os desacordos entre os "vellos" bablistas e os novos asturianistas —rapaces universitarios, de esquerdas e opostos ó réxime—, cuns obxectivos estes que ían moito máis alá do proteccionismo semipasivo de Amigos del Bable. Meses máis tarde, un grupo deses mozos asturianistas, nacido daquela asemblea e liderado polos profesores Xosé Lluis García Arias, Lluis Xabel Álvarez e Xuan Xosé Sánchez Vicente, fundaron a asociación Conceyu Bable[23]. Con ela principiou un novo movemento, inicial-

21. Uría, J. *Cultura oficial e ideología en la Asturias franquista: el IDEA*. Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, Oviedo, 1984.

22. Brugos, V. *Conceyu Bable: venti años*. Trabe, Uviéu, 1995.

23. O contexto desta ruptura é o mesmo que o que noutros movementos periféricos peninsulares, a partir dos anos sesenta, xerou as rupturas entre os nacionalismos clásicos e uns novos de carácter radical.

mente de reivindicación lingüística e de fasquía rexionalista, pero moi cedo eminentemente político e de carácter nacionalista, que ía ser un dos dinamizadores da Transición en Asturias.

Conceyu Bable, que se presentou publicamente en xullo do ano 1974 na revista *Asturias Semanal*[24], onde pasaría a ter unha sección fixa co seu mesmo nome, tratou desde o principio de xerar un movemento de reivindicación lingüística de masas, mobilizando a sociedade asturiana, convertendo o conflicto que consideraban latente en conflicto expreso e situando a lingua nunha categoría de militancia opositora. Os seus obxectivos superaban o eido estrictamente cultural e adentrábanse plenamente no da axitación sociopolítica. De feito, en Conceyu Bable tívose sempre relativamente clara a necesidade de actuar simultaneamente en dúas frontes: "unha estrictamente cultural e de axitación sociolingüística" e outra de "carácter máis político [...] en canto que a 'normalización política' era indispensable para a normalización cultural"[25].

Na primeira fronte impartiu cursos de lingua, desenvolveu campañas pola escolarización ("Bable nas escueles") ou a corrección toponímica ("Toponimia al dreches")[26], realizou e publicou a primeira gramática normativa posfranquista do asturiano[27], editou libros de clásicos, etc.; pero, sobre todo, xerou un movemento literario cunha ampla, e de gran calidade, nómina de novos autores: o Surdimientu[28], que suporá unha ruptura case total co anterior. Foi, ademais, nesta primeira fronte onde Conceyu logrou o seu gran triunfo: a creación en 1981 da Academia de la Llingua Asturiana.

Na segunda fronte[29], Conceyu Bable representou o nacemento dun novo movemento político, que tamén rompeu co asturianismo anterior.

24. *Asturias Semanal*, fundada en 1969, foi o principal medio de comunicación escrito asturiano de oposición ó franquismo. Adoptou desde os seus inicios unha posición editorial rexionalista, fundamentalmente económica, na que tiveron especial peso liñas de pensamento como a rexionalista tecnocrática do SADEI, fundado en 1966 por iniciativas empresariais, ou a de Cueto Alas. *Vid.*, por exemplo, Cueto, J. "El nuevo regionalismo asturiano", en *Asalto al centralismo, Avanve / Intervención* 2, 1976.

25. Sánchez Vicente, X. X. *Crónica del Surdimientu (1975-1990)*. Barnabooth Editores, Uviéu, 1991, p. 11.

26. Brugos, V. *Op. cit.*, 1995. As actividades de Conceyu Bable pódense seguir a través da súa sección semanal na revista *Asturias Semanal*, a partir do número 284, 16-XI-1974, e no seu boletín interno, *Fueyes Informatives de Conceyu Bable*, a partir do seu número 0, en setembro de 1976.

27. VV. AA. *Gramática bable*. Ediciones Naranco, Uviéu, 1976.

28. "O Surdimientu vai supor unha ruptura absoluta coas características do antigo, ó tempo que vai ocupar todos os espacios antes inexplorados e, sobre todo, vai entender de forma diferente todo o valor e o papel da lingua e a cultura na vida cotiá dos asturianos. Nunha palabra, a nova literatura vai conformarse con todos os trazos de calquera das literaturas nacionais dos países de Occidente, rachando con calquera limitación ou complexo de inferioridade". Sánchez Vicente, X. X. *Op. cit.*, 1991, p. 13.

29. Na práctica, a separación das dúas frontes é moi difícil ou, de feito, inexistente. Un claro exemplo pode ser a manifestación que Conceyu organizou en 1976 —a segunda

Inicialmente, partiron de presupostos rexionalistas, situando a lingua no centro da súa articulación discursiva, como principal atributo diferenciador, imprimíndolle un novo carácter social. Todos os "problemas rexionais", fundamentalmente o económico, eran, para Conceyu Bable, expresión dun mesmo conflicto: o existente entre un centro opresor e unha periferia marxinada, que tiña como expresión simbólica e principal a opresión sobre a identidade cultural asturiana. De contado comezaron a entrecruzar no seu discurso a cuestión de clase, etnizándoa[30]. Da man desta fusión rexionalista coas teorías de clase, e por mímese cara a outros movementos periféricos da época, Conceyu Bable foi introducindo nas súas análises da situación asturiana as teorías do colonialismo e, de seguida, de liberación nacional.

En febreiro de 1977 Conceyu Bable deu o paso definitivo e oficial cara ó nacionalismo coa publicación del "Cartafueyu rexonal d'Asturies" ou "Cartafueyu nacionalista"[31]. Nel analizábase a historia do rexionalismo tradicional asturiano, atribuíndo a falta de nacionalismo á ausencia dunha burguesía autóctona e ó carácter colonial do desenvolvemento económico asturiano; estudiábanse as condicións para a aparición dun movemento nacionalista popular (lingua, cultura, historia, costumes, conciencia subxectiva, economía, etc.) e expoñíase un programa mínimo de traballo, que consistía en: unión de todos os colectivos e persoas nacionalistas nunha fronte común; redacción dunha lista de reivindicacións; formación dunha comisión negociadora da autonomía; creación dun Estatuto de Autonomía como marco de relacións co Estado; autonomía económica, lexislativa, xudicial, executiva e oficialidade do asturiano como puntos básicos do Estatuto; posibilidade de modificar as fronteiras de Asturias para incluír na "nacionalidade asturiana" os territorios de "cultura e tradición" asturiana no norte de León e recoñecemento do dereito de autodeterminación das nacionalidades.

Desde entón a súa actividade foi explicitamente política e nacionalista. Sen embargo, será precisamente nesta fronte na que o Conceyu Bable colleitou o seu maior fracaso: a incapacidade para artellar unha

manifestación da Transición asturiana— para pedir a escolarización do asturiano. A pesar da súa proposta inicial como mobilización lingüística, a pancarta que finalmente encabezou a manifestación, que reuniu a sete mil persoas e foi un éxito, dicía: "Bable a la escuela / Autonomía rexonal".

30. "A historia do bable non é máis que a historia de cómo Madrid oprime a Asturies, e de cómo as clases dominantes oprimen ás traballadoras" polo que "a defensa do bable constitúe unha auténtica catarse deses grupos sociais, un desenquilosamento fundamental para a toma de conciencia de clases" (*Asturias Semanal* 307, 26-IV-1975).

31. O termo utilizado foi xa "nacionalismo", aclarando ademais que para eles "as palabras nacionalismo e rexionalismo [...] non teñen ningunha diferencia conceptual tal e como se usan actualmente", xustificando así os seus inicios rexionalistas, pero que, non obstante, "desde hoxe Conceyu Bable utiliza o termo nacionalismo para referirse a Asturias". Conceyu Bable. "Cartafueyu nacionalista", en *Fueyes Informatives de CB* 5, febreiro de 1977.

opción asturianista unitaria nas eleccións de 1977. O intento que se fixo de converter a Conceyu Bable en partido político —ou agrupación de electores— bateu coa súa heteroxeneidade interna, a dobre militancia e o dobre liderato da organización e, ó cabo, as forzas do nacente movemento dividíronse en tres partidos, dos que só dous se chegarían a presentar a esas primeiras eleccións. Nacera, sen embargo, un novo movemento: o Nuevu Nacionalismu Asturianu. E un novo discurso que entendía a Asturias como:

> Un pobo cunha historia común, unha economía diferenciada, aínda que sometida a un modelo de desenvolvemento dependente asociado, cunha lingua e unhas reivindicacións de autogoberno reclamadas desde todos os puntos do espectro político, [que] non pode menos que avanzar a grandes pasos cara á conciencia de autodeterminación[32].

Con este movemento, e neste movemento, aparecerán os primeiros partidos nacionalistas e con el, e nel, temos, xa que logo, que situar a súa análise.

III. A CONFIGURACIÓN DO SUBSISTEMA DE PARTIDOS NACIONALISTAS

Os primeiros partidos (1977-1981)

a) Un partido nacionalista: Conceyu Nacionalista Astur

Contra febreiro de 1977, cando apareceu o "Cartafueyu nacionalista" do Conceyu Bable, do sector máis radical desta organización xurdiu o Conceyu Nacionalista Astur, aínda que deica 1979 non lograría, e tras non poucos problemas, constituírse oficialmente no primeiro partido nacionalista asturiano. O Conceyu Nacionalista Astur presentábase como:

> Un conceyu políticu de militancia única, dientro'l cual esisten delles tendencies (marsistes, marsistes-leninistes, troskistes, llibertarios...) xuníes nuna ideoloxía básica de nacionalismu revolucionariu, popular y de clas, que llucha por algamar l'autodeterminación p'Asturies nel marcu d'una confederación europea de pueblos, col enfotu d'afitar un autogobiernu que faiga posible la participación de les mases que llanten los sofitos d'una sociedá socialista y autoxestionaria[33].

A situación asturiana interpretábase en termos de dependencia colonial: o pobo asturiano era explotado por unha clase burguesa estranxeira (española), polo que a loita contra a explotación nacional e de clase se unían

32. Álvarez, Ll. X. "Asturies: un país subsidiario", en *Negaciones* 4, 1977.
33. CNA. "Pol autogobiernu del País Astur", tríptico sen data no orixinal.

nunha mesma estratexia de nacionalismo revolucionario e rupturista[34] moi influenciado por outros nacionalismos radicais da Transición, principalmente polo vasco. Organizativamente, máis que un partido, o Conceyu Nacionalista Astur pretendía ser unha fronte política anticapitalista e anticolonialista que conseguise aglutinar a todos os revolucionarios de diversas tendencias con conciencia nacional e de clase.

Por parte, a súa historia, e aínda máis a electoral[35], foi moi curta. Cando a penas pasaran dous anos desde a súa legalización, desapareceu; de feito, autodisolveuse. Foi en 1981 cando un grupo dos seus militantes —continuando cos contactos establecidos había xa anos co nacionalismo radical vasco— se involucraron nunha acción de ETA en Asturias —o atraco ó Banco Herrero de Oviedo—, resultando algúns detidos, o que colocou á organización no centro dunha presión que pola súa febleza estructural non puido soportar.

O Conceyu Nacionalista Astur, na súa curta vida, apuntara xa moitos dos trazos que posteriormente caracterizarían o nacionalismo radical, principalmente a súa minorización extrema, maximalismo e radicalidade.

b) Dous partidos autonomistas: Unidá Rexonalista e Partido Socialista Popular de Asturias

Non foi o Conceyu Nacionalista Astur, como xa se dixo, a única opción asturianista aparecida arredor do nacente movemento nacionalista e da oportunidade que as eleccións de 1977 supoñían. Neses mesmos meses xurdiron tamén outros dous proxectos: Unidá Rexonalista e o Partido Socialista Popular de Asturias.

Unidá Rexonalista ten as súa orixes na Comisión Gestora para unha Candidatura Unitaria, Democrática y Regionalista creada nos inicios do ano 1977 co obxectivo de presentar unha única opción asturianista, aínda que axiña estivo claro que non ía ser posible. Integráronse nela varias organizacións de moi diferentes sensibilidades: por unha banda, o Bloque Asturiano de Izquierda[36], unha plataforma opositora de extrema

34. "Asturies ye güey un País colonizáu culturalmente y esplotáu económicamente pol Estáu Español, lo que mos fai afirmar que los asturianos arrecostinamos con una doble esplotación: la colonial y la de clase. Por too eso, fai falta ellaborar una estratexia revolucionaria propia a nivel asturianu y solidaria internacionalmente", e, en consecuencia, "la griesca pola lliberación nacional nun ye distinta —nel casu asturianu— a la griesca pol socialismu [...]. Nun formen más qu'una mesma griesca [...]. La llucha pol socialismu garra, na nuesa nación, la forma de llucha pola lliberación nacional. Resumiendo: Nun hai socialismo en sin lliberación nacional nin lliberación nacional en sin socialismu". CNA. "¿Qué ye'l CNA", en *Remanecer, Cartafueyu del CNA* 0, 1978, pp. 1-2.

35. Tralo seu fallido intento de presentarse en 1977 e a súa campaña pola abstención no referendo de 1978, a súa vida electoral limitouse ás eleccións xerais de 1979. O seu pobre resultado foi de 3.049 votos, un 0, 57 por cento sobre os votos válidos.

36. Bloque integrado polo Movimientu Comunista d'Asturies, Reconstrucción Socialista Asturiana e Partido Comunista de los Trabajadores de Asturias (ex-OPI), aparecido nos

esquerda liderada polo Movimientu Comunista d'Asturies[37]; doutra, o Partido Socialista Popular de Asturias, socialista e máis moderado, que tiña as súas orixes en Democracia Socialista Asturiana[38]; e no medio restaban numerosas persoas independentes e pequenos colectivos. O Partido Socialista Popular de Asturias, aínda que se mantivo nas negociacións da Comisión durante moito tempo, finalmente abandonouna, deixando todo o peso do lado do Bloque Asturiano de Izquierda e dos promotores independentes. Entre estes últimos atopábase un dos fundadores e líderes de Conceyu Bable, Xosé Lluis García Arias, e na dirección do Partido Socialista Popular de Asturias outro, Xuan Xosé Sánchez Vicente. Co seu arredamento político separouse tamén, en certa medida, Conceyu Bable.

Así, á fin, as candidaturas asturianistas presentadas en 1977 foron dúas: o Partido Socialista Popular de Asturias, cun programa autonomista e socialista, atraído pola dinámica estalizante do Partido Socialista Popular, e Unidá Rexonalista, de extrema esquerda, dominada polo peso interno do Movimientu Comunista d'Asturies e cun "programa mínimo rexionalista" (un rexionalismo que pola súa heteroxénea composición interna podía ir desde a autonomía ou o federalismo, para uns, ata a liberación nacional e a autodeterminación, para outros)[39].

Pese á división, as expectativas, sen embargo, eran relativamente boas, pero os resultados foron malos para ambas as dúas candidaturas.

inicios de 1977 cun programa no que pedía o "dereito do pobo asturiano a implantar un réxime de autonomía rexional", optando por un réxime republicano federal.

37. Sobre o proxecto autonomista do Movimientu Comunista d'Asturies, verdadeiro cerne organizativo do Bloque Asturiano de Izquierda, ver o seu *Anteproyectu de Estatutu d'Autonomía pala rexón asturiana*, editado en xullo de 1977.

38. Democracia Socialista Asturiana era un partido autodefinido como socialista e rexionalista (*Vid.* DSA. "Manifiesto fundacional: declaración de identidad política", febreiro de 1975) e liderado por Pedro de Silva, que apareceu en 1970, aínda que na súa primeira época fose máis un "club político" que un partido. Estaba formado principalmente por profesionais urbanos novos e chegou a contar con implantación nos principais núcleos do centro de Asturias, promovendo algunha mobilización de bastante significación, como a campaña á alcaldía de Xixón do líder veciñal Hevia Carriles, que despois se integrou en Unidá Rexonalista. Democracia Socialista Asturiana constituíu o verdadeiro núcleo organizativo do Partido Socialista Popular de Asturias; de feito, nel se integrará un sector de Conceyu Bable, cun dos seus líderes, Xuan Xosé Sánchez Vicente á fronte, grupo do que tamén se organizaron as súas mocidades, a Comuña socialista do PSPA. É por isto e, principalmente, polo discurso asturianista que desenvolveu, que, a pesar do seu carácter de partido de ámbito estatal, o incluímos neste apartado. Sobre as posicións desta liña rexionalista pódese ver De Silva, P. *El regionalismo asturiano*. Ayalga, Salinas, 1976. *Vid.* tamén PSPA. "10 bases para la autonomía asturiana", xaneiro de 1977.

39. Finalmente, en Unidá Rexonalista integráronse: Bloque Asturiano de Izquierda (MCA, RSA e PCTA), varios grupúsculos comunistas radicais, o Grupo de Independientes de Asturias, a Asociación Feminista Asturiana, Conceyu Bable, aínda que en realidade as súas bases, como xa dixemos, se dividiron, e recibiu o apoio de UCA, USO e o Sindicato Libre de la Marina Mercante, ademais da destacada participación dos independentes. Sobre o seu programa mínimo rexionalista *vid.* UR. "A la xente asturiana" e "Autonomía para Asturias", 1977.

Unidá Rexonalista quedaba, con 11.148 votos (1,9 por cento), demasiado lonxe; e o Partido Socialista Popular de Asturias, con 42.398 votos (7,3 por cento)[40], demasiado preto. Entre os dous 53.546 votos (9,2 por cento), un resultado que sería abondo para obter un deputado. Tralas eleccións, Unidá Rexonalista —moi heteroxénea internamente— rebentou e as principais organizacións (como o Movimientu Comunista d'Asturies) seguiron os seus camiños, a pesar do intento no ano 1978 de convertela en partido. Antonio Masip —futuro alcalde socialista de Oviedo—, un dos seus principais promotores individuais, xunto con outros membros, como Amelia Valcárcel —presidenta da Asociación Feminista Asturiana, futura presidenta de Conceyu Bable e tamén futura conselleira de cultura co PSOE—, chegaron a poñelo en marcha, como asociación, co nome de Unidad Regionalista Asturiana, aínda que ó pouco desapareceu. O Partido Socialista Popular de Asturias, por parte, en pouco tempo integrouse no PSOE. Ambas opcións, xa que logo, desaparecerían do mapa político asturiano.

A configuración e asentamento dos partidos nacionalistas (1981-1999)

a) A configuración do campo nacionalista (1981-1985)

Nos últimos anos setenta apareceu o primeiro partido nacionalista. Conceyu Bable, aínda que cada vez máis dividido internamente, continuou liderando o movemento social asturianista. Pero co cambio de década houbo novidades. A desaparición do Conceyu Nacionalista Astur e o progresivo esmorecemento de Conceyu Bable supoñían para o movemento asturianista un panorama bastante negro, que tralo fracaso e desaparición, en 1977, das opcións máis moderadas camiñaba por carreiros de radicalidade rupturista, sen lograr vertebrarse politicamente. Sen embargo, na primeira parte desa década aparecerán dous novos partidos, un radical (1981) e outro moderado (1985); fundarase a Academia de la Llingua Asturiana (1981), o gran triunfo do xa decadente Conceyu Bable, e xurdirán colectivos nacionalistas, como a Xunta pola Defensa da Llingua (1984), que se converterá no principal motor da reivindicación lingüística, ou a Lliga Celta (1981), que desenvolverá un importantísimo labor de construcción identitaria celtista. Pódese dicir que neses cinco anos o nacente movemento nacionalista comezou a configurar un campo multiorganizativo minimamente plural, do que o eido que máis nos interesa é, loxicamente, o dos novos partidos de ámbito non estatal.

O primeiro deles é Ensame Nacionalista Astur, que nace das cinzas de Conceyu Nacionalista Astur, en 1981, recollendo e continuando a

40. Debemos supoñer, ademais, que a forza do Partido Socialista Popular de Asturias se debeu, en gran parte, á influencia estatal do PSP.

liña de nacionalismo radical iniciada polo CNA. Non houbo, de feito, novidades moi salientables na articulación discursiva de Ensame, pese a que a estructura de oportunidade política mudou significativamente nos anos oitenta; tan só un meirande desenvolvemento, propiciado pola súa maior duración temporal —do ano 1981 ó 1988— e estabilidade organizativa. A situación asturiana, en consecuencia, seguiu interpretándose en termos de dependencia colonial e conflicto nacional/de clase, e estratexicamente continuaron optando por un nacionalismo radical, revolucionario e rupturista[41]. Durante eses anos, ademais, as súas relacións co nacionalismo vasco radical fóronse afortalando. Así, dun xeito mimético co MLNV, propuxeron a creación dun Movimientu Nacional de Lliberación Asturianu[42], no que se situarían, no seu centro, como vangarda política. Esta estratexia, dada a súa incapacidade para acceder electoralmente ás institucións, encarreirá a Ensame cara a unhas formas de acción de tipo movementista e sindical coas que acadará unha significación social moito maior do que o seu minoritarismo electoral supoñía[43].

O segundo partido é o Partíu Asturianista, aparecido a mediados dos anos oitenta —en 1985— e totalmente diferente ós dous que houbera ata o momento (Conceyu Nacionalista Astur e Ensame Nacionalista Astur), ó romper co nacionalismo radical e constituírse no primeiro partido de ámbito non estatal nacionalista moderado de Asturias. As súas orixes hai que buscalas na asociación cultural Andecha Asturianista[44], liderada

41. ENA. *I Conceyu Nacional. Documentos*, 1982. *II Conceyu Nacional. Documentos*, 1985. *III Conceyu Nacional. Documentos*, 1988.

42. ENA. "La ideoloxía: tautica y estratexa", en *I Conceyu Nacional. Documentos*, 1982, onde se propón esta estratexia; e ENA. "Tautica y estratexa", en *III Conceyu Nacional. Documentos*, 1988, onde se fai balance das súas relacións con diferentes colectivos (Xunta pola Defensa de la Llingua, Corriente Sindical d'Izquierdes). As relacións con Herri Batasuna tamén se afortalaron durante eses anos. Nas eleccións europeas de 1987, Ensame Nacionalista Astur "alcordó sofitar activamente una candidatura estatal, que ye concretamente la que presenta'l partíu vasco Herri Batasuna [...]. Esta candidatura [...] defenderá nun solamente los intereses d'Euskadi, sinon los intereses de tou l'Estáu, y de tolos movimientos que lluchen pola lliberación nacional y social de los sos pueblos. El representante de HB n'Europa sedrá tamién un defensor y validor de los intereses asturianos n'Europa", ENA. "Ante les elleccio-nes del 10/xunu. 1987", *Informe interno*, 10-VI-1987.

43. Ensame Nacionalista Astur concorreu por primeira vez a unhas eleccións nas primeiras, e xa que logo excepcionais, autonómicas de 1983, obtendo, con 2.505 votos (0,45% por cento), un resultado mesmo inferior que o que obtivera Conceyu Nacionalista Astur no ano 1979. No seu programa electoral, e nunha liña que repetiría en 1987, ofrecía como punto central a elaboración dun Estatuto Nacional de Autonomía no que se recollesen os dereitos nacionais astures, materializados no dereito á autodeterminación, a oficialidade do asturiano, a territorialidade, a nacionalización da economía e a posibilidade de exercer relacións internacionais. Os slogans de campaña, na que non farán propaganda dos seus candidatos, serán "Asturies faite respetar", "Alternativa de llucha" e os seus medios económicos escasos.

44. Sobre Andecha Asturianista *vid.* Rubiera Tuya, C. *Informe pala creación d'una Escuela de Llingua Asturiana*. Serviciu de Política Llingüística, Conseyería de Cultura, Uviéu, 1988, inédito.

por Carlos Rubiera (un dos líderes de Conceyu Bable, cantautor, escritor e membro da Academia de la Llingua), ó que de seguido se uniu Xuan Xosé Sánchez Vicente (escritor e académico; lembremos que fora fundador de Conceyu Bable e do Partido Socialista Popular de Asturias, e pasara brevemente polo PSOE trala integración do PSPA), que se convertería no seu principal promotor e líder. O novo proxecto nacionalista autodefiniuse como "asturianista, interclasista e de progreso"[45], afastándose da ligazón entre nacionalismo e loita de clases dominante ata daquela, intentando presentar un proxecto para toda a sociedade asturiana e utilizando, ademais, unha estratexia moito máis moderada e posibilista. Así, o Partíu Asturianista, fronte ó rupturismo de Ensame Nacionalista Astur, que non chegaba a aceptar o sistema vixente, partiu da aceptación do marco institucional autonómico como ámbito de traballo[46], que aínda que non era ideal, si ofrecía moitas posibilidades de autogoberno que, como primeiro paso dun proxecto nacionalista, había que esgotar. O novo contexto que comezaba a institucionalizarse —estamos na metade da primeira lexislatura autonómica— ofrecía oportunidades políticas que o feble movemento asturianista tiña que aproveitar. En consecuencia, mentres desde o nacionalismo radical se pedía a autodeterminación de Asturias, desde o Partíu Asturianista pediuse a reforma do Estatuto de Autonomía e o aproveitamento total das posibilidades que o ordenamento vixente permite, intentando presentar un discurso moito máis achegado ó difuso marco autonomista aceptado por gran parte dos "nacionais"[47]. Por parte, o Partíu Asturianista tamén romperá co monolitismo discursivo dos radicais, centrados case con exclusividade na autodeterminación e a oficialidade do asturiano, para tratar, desde unha perspectiva asturianista, todos os aspectos cotiáns da "pequena política" asturiana. En definitiva, a aparición do Partíu Asturianista na escena nacionalista asturiana supuxo unha gran novidade, que axiña xerou esperanzas no eido asturianista.

b) Reaxuste e consolidación dos partidos nacionalistas (1985-1991)

Ó ano seguinte do nacemento do Partíu Asturianista, en 1986, un sector de Ensame Nacionalista Astur comezou a repensar a extratexia

45. PAS. *Documentu ideolóxicu fundacional. I Conferencia Nacional*, 1987.

46. "La xera política nos próximos años tien que movese nel marcu que diseñen estos tres factores: a) La constitución española, b) Les comunidades europees, c) L'estatutu d'autonomía, d) La rodiada sociopolítica del estáu español. Esi ye l'entornu del que disponemus". PAS. "El marcu políticu", *Documentu d'idioloxía y estratexa. I Congresu Nacional*, 1991, p. 1.

47. Os obxectivos do Partíu Asturianista serán "el caltenimientu dinámicu de la identidá asturiana" e "l'afitamientu la nacionalidá comu ámbitu territorial onde se desendolca la vida social, económica y cultural d'una comunidá hestórica diferenciada y con un proyectu autónomu de futuru que requier un altu gráu d'autonomía política". PAS. *Op. cit.*, 1991, p. 4.

do partido, que en xeral era a de gran parte do nacionalismo asturiano. Tras unha década de vida, non se lograra construír un proxecto nacional minimamente asentado e aceptado pola sociedade e continuaban ocupando posicións extremas e minoritarias, sen expectativas aparentes de cambio. En consecuencia, formularon a necesidade de abandonar, como fixera o Partíu Asturianista, o rupturismo revolucionario e, sen cambiar en exceso as posicións ideolóxicas básicas, aceptar con maior convencemento as institucións políticas democráticas como ámbito de traballo, moderar o discurso e mudar a estratexia electoral, abríndose á sociedade. Estes propósitos, sen embargo, non foron aceptados polo sector maioritario de Ensame Nacionalista Astur e o sector crítico escindiuse para fundar, xunto a militantes do frustrado Partíu Nacionalista Asturianu, un novo partido, a Xunta Nacionalista Asturiana.

O discurso da Xunta Nacionalista Asturiana continuou a liña básica de unión entre liberación nacional e de clase de Ensame Nacionalista Astur, aínda que moderando a articulación de ambas dimensións e presentando un máis alto *quantum* de lexitimación do marco estatal. A verdadeira novidade, e aportación, da Xunta Nacionalista Asturiana na súa curta vida será o seu traballo por lograr a unidade de todos os grupos e colectivos nacionalistas asturianos, daquela bastantes e moi divididos. Volverei sobre iso.

En 1987 chegaron as segundas eleccións autonómicas. O movemento sociocultural nacionalista lograra algunha influencia na sociedade asturiana[48], a pesar de ocupar aínda posicións pouco significativas, mais o ámbito político seguía sen ofrecer boas expectativas. Ensame Nacionalista Astur presentouse, sen o sector de críticos escindidos, mantendo a súa liña radical, xa incuestionada[49], e a Xunta Nacionalista Asturiana, ó cabo, nin sequera lograría presentarse[50]. O Partíu Asturianista, aínda que con apenas un ano e medio de vida, concorría cunhas expectativas maiores: agardaban os primeiros froitos da súa fuxida das posicións extremas e do seu discurso moderado —centrado en cuestións que consideraban máis aceptables para os cidadáns que a autodeterminación e a

48. Notábase xa o traballo de Xunta pola Defensa de la Llingua, Academia de la Llingua, Andecha Asturianista, Lliga Celta, Xunta D'Autodefensa Nacional Asturiana, Frente Nacionalista Astur, Ensame Estudiantil, Conceyu d'Estudiantes Nacionalistes..., da crecente literatura asturiana do Surdimientu, da mesma escolarización do asturiano nalgúns colexios, etc.

49. Ademais tamén realizou a campaña de Herri Batasuna para as eleccións europeas dese ano en Asturias.

50. Aínda que recén nada e cunha organización moi nova, as súas intencións iniciais, sen embargo, foran as de concorrer ás eleccións. No seu intento por avanzar axiña cara á representación institucional, a Xunta Nacionalista Asturiana negociou nos meses previos ás eleccións a súa integración na coalición Izquierda Unida, logrando, de feito, un acordo; pero finalmente, e a última hora, por problemas na confección das candidaturas —non houbo acordo sobre o posto que debían ocupar os seus candidatos—, a Xunta retirouse da coalición.

liberación nacional, como a ampliación do autogoberno, a reforma do Estatuto, a competencia con outras comunidades, a defensa da lingua e cultura asturianas, a énfase na incapacidade dos partidos estatais para solucionar a crise económica asturiana, etc.[51]

Os resultados das eleccións confirmaron, por unha banda, o estiño do nacionalismo radical nunhas posicións semellantes ás de 1983: 2.800 votos (0,50 por cento), e por outra, a meirande aceptación do proxecto de nacionalismo moderado que representaba Partíu Asturianista, que, aínda que cuns resultados baixos, superaba en máis de 4.500 votos ó nacionalismo radical, obtendo 7.302 (1,29 por cento) e quedando na circunscrición central, con 6.618 (1,51 por cento), a metade de camiño de obter representación. Entre ambas as dúas opcións sumaron 10.102 votos (1,80 por cento), superando amplamente os resultados nacionalistas das autonómicas de 1983 (Ensame Nacionalista Astur), as xerais de 1979 (Conceyu Nacionalista Astur) e achegándose ós de Unidá Rexonalista en 1977 (11.000 votos e 1,9 por cento).

Tralas eleccións, que supuxeron á vez outro fracaso e un éxito —xa que os resultados conxuntos das dúas forzas terían deixado o nacionalismo bastante próximo de obter un deputado autonómico—, comezou un debate no movemento asturianista sobre a necesidade de elaborar un proxecto común que non dividise, senón sumase, as escasas forzas. Así, a Xunta Nacionalista Asturiana promoveu contactos con Ensame Nacionalista Astur e Partíu Asturianista. Sen embargo, as diferencias entre os dous últimos fixeron totalmente imposible a unión a tres bandas, polo que a Xunta Nacionalista Astur iniciou contactos con Ensame Nacionalista Astur para lograr cando menos a unión dos dous representantes máis esquerdistas do nacionalismo[52]. Finalmente, e tras non poucos problemas, Ensame Nacionalista Astur e Xunta Nacionalista Asturiana acadaron un acordo: naceu Unidá Nacionalista Asturiana. Discursivamente, este novo proxecto continuou a liña de nacionalismo de clase desenvolvida por Ensame, aínda que moderada pola influencia da Xunta Nacionalista Asturiana; podería dicirse que, de feito, representou o triunfo desta última, que logrou definitivamente impoñer os seus criterios. Sen embargo, o gran problema de Unidá Nacionalista Asturiana sería a súa heteroxeneidade interna: a pesar das positivas expectativas que xerou en amplos sectores do movemento asturianista, nunca chegaría a lograr a total unidade e as sensibilidades provenien-

51. A súa campaña, realizada baixo o slogan "Asturies, la única bandera", non moi forte economicamente, pero moi activa e voluntariosa, logrou ter algunha repercusión nos medios de comunicación asturianos, a diferencia das de Ensame Nacionalista Astur.

52. Sobre estes debates *vid.* Fernández Pereira, F. "La XNA y la unidad de los nacionalistas", *Espaciu Abiertu* 0 (Revista de la XNA), 1988. Rubiera, C. "Del futuru d'Asturies y la unidá nacionalista", *Arfueyu* 26 (Revista del PAS), 1988. ENA. "PAS y XNA", *III Conceyu Nacional. Documentos*, 1988.

tes dos dous sectores que a constituíron manteranse dentro do novo partido[53].

Despois das eleccións europeas e xerais de 1989, ás que se presentaron tanto Unidá Nacionalista Asturiana como Partíu Asturianista, obtendo en conxunto uns resultados relativamente positivos, tomou forza entre os sectores nacionalistas a crenza de que, sumando as forzas do nacionalismo moderado e o de esquerdas, o logro da representación institucional sería factible nas autonómicas de 1991, e tamén que coas forzas separadas sería imposible. Pasaran xa dez anos de Estatuto e dúas lexislaturas e o nacionalismo non podía perder outra oportunidade de entrar nas institucións, mentres a cultura e a lingua asturianas continuaban, pese os tímidos avances, nun grave proceso de devalo. Así, nos principios de 1990, representantes de Unidá Nacionalista Asturiana e do Partíu Asturianista iniciaron contactos sobre unha posible coalición electoral. Non obstante, o sector máis radical da primeira negouse desde o comezo e con rotundidade a calquera tipo de negociación ou pacto co segundo, que ó tempo tamén amosaba unhas grandes reticencias a unha coalición na que estivese presente este sector de Unidá Nacionalista Asturiana. Na dirección desta, a maioría, sen embargo, quedara da parte dos máis moderados, polo que os contactos continuaron. Ó cabo, as tensións internas desfixeron a Unidá Nacionalista Asturiana, xerando unha escisión do sector máis radical, do que xurdiría Andecha Astur[54], que sen o lastre dos máis moderados, e integrada no sector máis duro de Ensame Nacionalista Astur, volveu á liña anterior de nacionalismo rupturista, constituíndose en poco tempo no seu principal continuador[55].

53. Os primeiros problemas graves por este motivo chegaron cando a organización contaba só con poucos meses de vida, ante as eleccións europeas de xuño de 1989. O sector máis moderado, que gañara peso e era maioritario, pretendía que o partido se presentase ás eleccións; sen embargo, o sector máis radical, o de Ensame, argumentando a mocidade do partido e as nulas posibilidades de obter representación, optaba por non presentarse e apoiar a candidatura de Herri Batasuna, como xa fixeran en 1987. Tras unha forte discusión interna, impuxéronse os partidarios de presentarse ás eleccións. Os máis radicais non o aceptaron e, desmarcándose da organización, realizarían a campaña non para o seu propio partido, senón para HB. Esta primeira e moi grave división da militancia apuntaba xa inequivocamente o que pouco despois pasaría con Unidá Nacionalista Asturiana.

54. Desa escisión xurdiu tamén Conceyu Independiente d'Asturies, un proxecto personalista e localista, con a penas organización, que deberá a súa pouca forza electoral ó apoio recibido dun movemento cidadán de secesión municipal.

55. Andecha Astur volverase presentar como unha "andecha", non un partido, que aspira a artellar un movemento de liberación nacional que "llucha en toles estayes de l'aición social", sen aceptar o autogoberno vixente, co que "nin se mos reconoz comu nación, nin s'algama poder políticu valoratible, nin se da un pasu a un procesu haza la soberanía, nin mos dexen el más mínimu requexu p'autodeterminamos"; cun discurso máis positivo que moderará a énfase nas denuncias da colonización e proporá un proceso de construcción nacional para lograr unha Asturias "xunía, llibre, soberana, socialista y que fale n'asturianu". AA. *Construyir Asturies: una andecha d'izquierda y nacionaliega*, 1995; e AA. *Critiques al Pautu pol Autogobiernu y la Oficialidá dende la izquierda nacionaliega*, 1995.

Tras esta ruptura, os contactos entre os restos de Unidá Nacionalista Asturiana e Partíu Asturianista continuaron ata que, finalmente, e tamén con problemas, se chegou a un acordo de coalición electoral: o "proxecto común" do nacionalismo asturiano, Coalición Asturiana (PAS-UNA), na que a liña do Partíu Asturianista se imporía con claridade.

Desta maneira, ás eleccións autonómicas de 1991, tras unha serie de reaxustes, concorreron tres partidos nacionalistas: Coalición Asturiana (PAS-UNA), Andecha Astur e Conceyu Independiente d'Asturies, ademais de Unión del Pueblo Asturiano, un partido rexionalista do que non falamos. Por primeira vez existían posibilidades reais de que un partido nacionalista obtivese representación parlamentaria. Finalmente, tras unha intensa campaña, os resultados confirmaron o acerto da aposta por un proxecto común: con 14.569 votos (2,77 por cento) —12.672 (3,17 por cento na circunscrición central— o nacionalismo obtiña por vez primeira un deputado, o fundador e presidente do Partíu Asturianista Xuan Xosé Sánchez Vicente. O fracaso electoral das opcións radicais —Andecha Astur recollía 1.137 votos (0,22 por cento) e o Conceyu Independiente d'Asturies algo máis: 1.938 (0,37 por cento)— tamén se confirmou[56].

En conxunto, os votos ós partidos nacionalistas subiron a 17.625 (3,35 por cento). Uns resultados aínda certamente baixos, pero que supoñían un notable avance; por vez primeira desde o establecemento do Estado das Autonomías o nacionalismo lograba estar presente no Parlamento asturiano. Tamén por vez primeira podería actuar desde as institucións, desprazándose, e complementando, da vía movementista que deica aquela dominara na súa mobilización.

c) O difícil camiño cara ó afianzamento dos partidos nacionalistas (1991-1999)

Coalición Asturiana (PAS-UNA) obtivera representación institucional na Junta General del Principado e nalgúns concellos, pero tras ese triunfo chegaba o realmente difícil: o funcionamento da coalición, as relacións entre ambos partidos e a coordinación dos representantes electos.

Unidá Nacionalista Asturiana, no clima de euforia inicial e retomando a idea da unidade de todos os nacionalistas nun proxecto común, propuxo ó Partíu Asturianista a unión orgánica, e paritaria, de ambos partidos baixo o nome de Coalición Asturiana e cun proxecto que sintetizase as diferentes sensibilidades das dúas forzas nunha solcialdemocracia nacionalista asturiana. O Partíu Asturianista, sen embargo, que

56. O rexionalismo tradicionalista de Unión del Pueblo Asturiano, con 1.263 votos (0,24 por cento) tamén lograba uns resultados ínfimos.

sempre entendera a coalición como unha simple necesidade circunstancial, rexeitaba a unión. En pouco tempo, os diferentes criterios sobre o futuro da coalición e o deficiente funcionamento dos órganos de coordinacións postelectorais[57] xeraron un enfrontamento público entre os dous partidos, agravado rapidamente, que veu romper definitivamente Coalición Asturiana (PAS-UNA) aproximadamente ó ano de iniciarse a lexislatura. Pouco durara o "proxecto común" porque en realidade quizais nunca houbera un verdadeiro proxecto común. O resultado foi que cada partido quedou cos cargos electos que pertencían á súa formación, onde o Partíu Asturianista foi o claro beneficiado, xa que contaba co deputado autonómico e a maioría de concelleiros. Isto representou, por unha banda, o afianzamento do Partíu Asturianista e, por outra, o desmoronamento total de Unidá Nacionalista Asturiana, que non tardaría en desfacerse internamente.

Un sector de Unidá Nacionalista Asturiana comezou a actuar baixo o nome de Coalición Asturiana, mentres que outro grupo formou Izquierda Asturiana. Ademais, unha pingueira constante de militantes achegábase ou afiliábase ó Partíu Asturianista. Os restos de Unidá Nacionalista Asturiana que se mantiveron co nome de Coalición Asturiana embarcáronse un ano despois noutro proxecto: Lliga Asturiana. Así, Unidá Nacionalista Asturiana desapareceu definitivamente. Os preparativos da Lliga Asturiana iniciáronse en 1993 propoñendo a necesidade de desenvolver non só un discurso moderado senón tamén de incluír a sectores autonomistas, aínda que non fosen nacionalistas. Establecéronse negociacións con varios grupos políticos de implantación local, como Democracia Directa e Democracia Socialista (escisións de Izquierda Unida e PSOE, respectivamente) e con algún colectivo nacionalista independente. Da unión de todos eles formouse o partido, presentado como "asturiano e federal", cun proxecto autonomista moi vagamente definido, que intentaba ocupar un espacio no que o Partíu Asturianista se afianzaba progresivamente, o do nacionalismo moderado e interclasista.

O Partíu Asturianista, que capitalizou, como dixemos, os éxitos de Coalición Asturiana, desenvolveu durante a lexislatura 1991-1995 unha notable actividade política e institucional. Ademais de participar en varios gobernos locais, como Nava e Amieva, o seu parlamentario autonómico realizou un intenso labor, obtendo uns niveis relativamente altos de presencia nos medios de comunicación e incrementando o coñecemento da sociedade asturiana sobre o partido, o seu proxecto e o seu líder. Durante eses anos, ademais, foi afortalando a súa organización, incrementando a súa militancia e estendéndose por parte da xeo-

57. As disfuncionais Comisión d'Enlace e Comisión Coordinadora d'Executives. *Vid. Acta de protocolización del acuerdo de coalición entre el PAS y la UNA*, Xixón, 1990.

grafía asturiana, saíndo do seu reducto minoritario da zona central. En definitiva, foi avanzando cara á súa normalización como unha máis das opcións do escenario político asturiano.

Neste contexto de crecemento do Partíu Asturianista e de grupusculización do seu ex-compañeiro de coalición —escisións preelectorais de Andecha Astur e de Conceyu Independiente d'Asturies, e postelectorais de Izquierda Asturiana e Lliga Asturiana— chegaron en 1995 as cuartas eleccións autonómicas[58]. Unhas eleccións non só decisivas a nivel xeral, senón tamén para o movemento nacionalista, a pesar das boas expectativas existentes. ¿Podería o Partíu Asturianista, agora en solitario, seguir artellando electoralmente o espacio asturianista?, ¿como lle afectaría a competencia coa Lliga Asturiana?, ¿lograría incrementar o suficiente como para contrarrestar o previsible efecto negativo do aumento de participación...?

Os resultados resolveron as dúbidas e volveron confirmar ó Partíu Asturianista como o primeiro, cun aumento de votos dun 42 por cento (20.669 votos, 3,22 por cento), e conservando o deputado obtido por Colación Asturiana (PAS-UNA) en 1991. Por parte, Andecha Astur e Lliga Asturiana, con 1.948 votos (0,30 por cento) e 1.958 votos (0,31 por cento) respectivamente, colleitaron de novo resultados marxinais. En conxunto, o nacionalismo sumou 25.438[59] votos, un 4 por cento, incrementando case un 45 por cento os seus resultados agregados de 1991. Lliga Asturiana desapareceu ó pouco da escena política e, ó ano, a liña discursiva e estratéxica de Andecha Astur volveu ser cuestionada por un sector da organización, o que, unido a problemas entre algunhas agrupacións locais e a dirección, xerou unha nova escisión, localizada fundamentalmente nas agrupacións das concas mineiras, de onde sairá, en 1997, Izquierda Nacionaliega Asturiana[60]. Pero os movementos no

58. As eleccións de maio de 1995, cuartas autonómicas en Asturias, foron as primeiras nas que o PSOE podía perder a súa posición maioritaria. O Partido Popular quedara xa moi preto dos socialistas nas xerais de 1993 (37,9 fronte a 39,4 por cento), superándoos amplamente nas europeas do ano seguinte (43 fronte a 32 por cento). A tendencia de *realiñamento* electoral a nivel xeral —especialmente desde o ano 1993— sinalaba xa con claridade para as autonómicas o apoxeo das forzas estatais de oposición e o crecente desgaste do socialismo. Estamos, consecuentemente, ante unhas eleccións *excepcionais*, que indicaban un cambio de ciclo político no panorama autonómico asturiano. O nivel de abstención caeu en máis de dez puntos, situándose nun 30, 9 por cento, o valor máis baixo das catro eleccións autonómicas celebradas ata entón.

59. Incluíndo a Conceyu Independiente, candidatura que aínda que recolleu fundamentalmente os votos dun movemento veciñal secesionista —como en 1991 Conceyu Independiente d'Asturies—, tamén o fixo con votos nacionalistas noutros municipios.

60. Este novo partido nacionalista, sen afastarse en exceso da liña de Andecha Astur, proporá non desenvolver un discurso tan inamoviblemente centrado na liberación nacional e a soberanía, senón dar máis énfase ó seu carácter de organización de clase, cunha estratexia máis centrada na dimensión esquerdista do seu proxecto nacional. Hai que ter en conta que se localiza principalmente nas concas mineiras, golpeadas por unha terrible crise na mineiría e a metalurxia, e unha das zonas de meirande devalo de Asturias.

nacionalismo de clase asturiano non rematarán aí. Izquierda Nacionaliega Asturiana, nada máis nacer, iniciou contactos con Izquierda Asturiana para lograr a unidade de acción entre as dúas forzas. Volvía cobrar forza —paradoxalmente tras outra escisión, como a finais dos anos oitenta, cando xurdiu a Xunta Nacionalista Asturiana— o desexo de unidade nacionalista, que agora se suscitaba entre estas dúas forzas, pero que non era posible co Partíu Asturianista, nin inicialmente con Andecha Astur. O resultado foi o Bloque de la Izquierda Asturiana, presentado publicamente o día 8 de setembro de 1998, coincidindo cos actos do Día de la Nación Asturiana. O Bloque de la Izquierda Asturiana, no que os dous partidos se integran, sen perder a súa autonomía e siglas, xunto con outro comunista non nacionalista, naceu así como unha coalición nacionalista para as eleccións autonómicas de 1999 cun discurso centrado no logro dun marco de soberanía para Asturias e cunha acción política claramente esquerdista.

O sistema de partidos nacionalistas asturianos volveu presentarse ante as eleccións autonómicas de 1999 dividido en tres opcións moi diferentes entre si: Andecha Astur, Bloque de la Izquierda Asturiana e Partíu Asturianista.

d) A freada do nacionalismo e a aparición do neorrexionalismo (1999)

Das tres opcións nacionalistas, só o Partíu Asturianista se presentou ás eleccións autonómicas cunhas positivas expectativas electorais. A maior parte dos sondeos preelectorais sinalaban unha clara tendencia ascendente, que podería darlle un segundo deputado. Sen embargo, os resultados foron moi diferentes e o Partíu Asturianista perdeu, aínda que por moi pouco, o único deputado que tiña, ó situarse, con 15.877 votos e un 2,6 por cento (2,7 na circunscrición central), por baixo do 3 por cento necesario para obter representación. Por parte, Andecha Astur, con 2.187 votos (0,36 por cento), e Bloque de la Izquierda Asturiana, con 1.360 (0,22 por cento) volvían poñer de manifesto a súa total incapacidade para abandonar a marxinalidade electoral. A especial conxuntura das eleccións freou, cando menos de momento, o afianzamento do nacionalismo asturiano.

As eleccións de xuño de 1999, as quintas autonómicas en Asturias, foron excepcionais. As previsións indicaban que o Partido Popular ía perder a súa posición maioritaria en favor do PSOE. A longa e dura crise do goberno popular, que xerou a escisión do sector afín ó expresidente Marqués e a constitución dun novo partido, URAS, presentado como rexionalista, provocou a ruptura coa pauta estatal favorable ós populares. O Partido Popular, moi debilitado pola quebra interna e responsabilizado pola opinión pública da crise institucional asturiana, per-

deu respecto ó ano 1995 case 75.000 votos (un 10 por cento), dos que máis de 40.000 (7 por cento) foron parar, case con toda seguridade, á URAS do escindido Marqués. Izquierda Unida, pola dinámica estatal negativa para a coalición e a renovada forza do PSOE en Asturias, sufriu outro notable retroceso, perdendo o 50 por cento do seu electorado (de 106.000 votos a 55.000 e dun 16 a un 9 por cento) e a metade dos seus deputados, tamén probablemente a favor do PSOE.

O Partíu Asturianista, a pesar de mellorar lixeiramente os resultados con que en 1991 entrara no Parlamento asturiano e progresar na implantación municipal (dobrando o número de concelleiros), perdeu nas eleccións autonómicas máis de 4.000 votos respecto ás do ano 1995, o que produciu a perda do seu único deputado. Case a totalidade dese descenso de votos localizouse en Xixón, probablemente a favor do PSOE, debido en parte ó pulo do seu candidato, ata daquela alcalde da cidade, e tamén á excepcionalidade das eleccións. O Partíu Asturianista, que experimenta, o mesmo que outras forzas nacionalistas, a tendencia ó voto dual (sobe nas autonómicas e reprégase nas lexislativas), non puido neste especial contexto político recuperar parte do electorado que comparte cos socialistas.

Pero quizais a máxima novidade destas eleccións sexa a irrupción no panorama asturiano do partido neorrexionalista de Marqués, que cun 7,16 por cento obtivo tres deputados. Está por ver cál será a súa evolución, xa que os seus resultados non parecen apuntar un longo futuro —teñamos en conta, por exemplo, que na veciña Cantabria, e nun contexto moi semellante, o partido do tamén díscolo Hormaechea, a pesar de lograr nas súas primeiras eleccións un 33 por cento dos votos e 16 deputados, desapareceu en tan só dúas eleccións máis—. O reto

EVOLUCIÓN DOS PARTIDOS NACIONALISTAS EN ASTURIAS

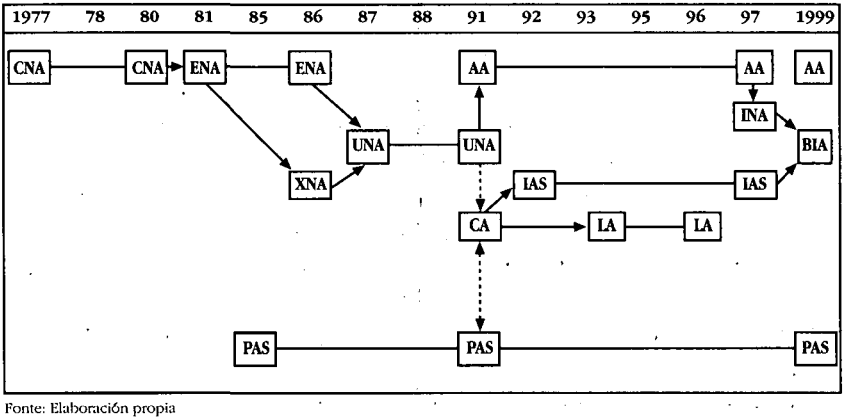

Fonte: Elaboración propia

de URAS será manter un espacio rexionalista conservador propio cando o Partido Popular se recupere da súa crise interna e volva ser a principal oposición ás esquerdas asturianas. Só co tempo se verá, aínda que, como hipótese, apunto un difícil futuro para esta reconversión, ó meu xuízo conxuntural, do conservadurismo asturiano.

O sistema de partidos nacionalistas: unha recapitulación

En Asturias, como vimos ó longo deste artigo, existe desde a Transición un subsistema de partidos nacionalistas moi rico en siglas e proxectos, pero moi pobre en resultados cuantitativos e en significación institucional, aínda que non social. O meirande desenvolvemento deste subsistema prodúcese a partir da segunda metade dos anos oitenta, cando o ámbito radical, dominante ata daquela, comeza a escindirse, aparecen opcións de esquerda non radicais e, por outra parte, unha alternativa moderada. Chegará entón desde a esquerda nacionalista a maior riqueza de proxectos e iniciarase unha época de divisións e unións, de grupusculización e regueifas estratéxicas marcadas polos continuos fracasos electorais e incapacidade para artellar unha opción política minimamente admisible para o electorado asturiano.

Analiticamente, distinguimos varios momentos no desenvolvemento deste subsistema de partidos e tamén no do movemento nacionalista do que forman parte. Un primeiro momento, antecedente inmediato da aparición do movemento nacionalista, sería o da mobilización do bablismo franquista entre 1968, coa aparición de Amigos del Bable, e 1973, coa celebración da I Asamblea del Bable. O seguinte momento, que poderiamos chamar de aparición do novo movemento asturianista, entre 1974, cando se funda Conceyu Bable, e 1977, cando dá o salto ó nacionalismo e xorden os primeiros partidos de ámbito non estatal, entre eles o primeiro nacionalista, Conceyu Nacionalista Astur. Foi daquela cando, nun contexto de rápidos cambios sociais e de apertura de oportunidades políticas, se reelaboraron os discursos sobre a diferencialidade asturiana, xerando unha brusca quebra co anterior. Desde ese momento á desaparición de Conceyu Nacionalista Astur en 1981, é dicir, o tempo de vida do primeiro partido nacionalista, un terceiro momento, o do nacemento do nacionalismo.

Durante a segunda metade dos anos oitenta (1981-1985), ten lugar a seguinte etapa, que podemos denominar de configuración, na que o campo nacionalista se completará con opcións radicais e moderadas (Ensame Nacionalista Astur e Partíu Asturianista) e con pluralidade de organizacións sociais (Xunta pola Defensa de la Llingua, Academia de la Llingua Asturiana, Lliga Celta, etc.). Aínda será unha xeira de nacemento. De aí ó ano 1991 un momento de reaxustes e consolidación: reaxustes na es-

querda nacionalista e consolidación do campo multiorganizativo nacionalista, que nos ámbitos social e cultural comezaba a ter certo peso, e tamén dunha opción moderada con posibilidades de éxito, Coalición Asturiana (PAS-UNA). E, posteriormente, trala entrada nas institucións en 1991, un período de afianzamento por parte do sector triunfante (Partíu Asturianista), de grupusculización do nacionalismo de clase e un significativo desenvolvemento do chamado asturianismo cultural. A partir de 1996, especialmente cando se abren negociacións para a reforma do Estatuto de Autonomía, o movemento de reivindicación lingüística iniciará unha intensa mobilización, con manifestacións multitudinarias, decenas de pequenos actos, campañas de declaracións de oficialidade nalgúns concellos, polémicas na prensa..., que poden servirnos de indicador sobre a súa crecente significación na sociedade asturiana. En 1999 esta tendencia ascendente nacionalista detense e o Partíu Asturianista perde por poucos votos o seu parlamentario autonómico. Sen embargo, aparece con bastante forza no panorama institucional autonómico un novo partido de ámbito non estatal, agora de carácter neorrexionalista, URAS, que con tres deputados acada o máximo resultado obtido en Asturias por unha forza destas características.

IV. A MODO DE REFLEXIÓN FINAL

Dicía Núñez Seixas nun artigo publicado nesta mesma revista[61], que o éxito electoral do Bloque Nacionalista Galego nas eleccións de 1997 collera a contrapé a moitos comentaristas políticos e académicos. Para algúns tratábase dun nacionalismo novo, dunha mímese dos "verdadeiros" nacionalismos de Cataluña e Euscadi, propiciada por unha estructura autonómica e electoral demasiado aberta. Estou totalmente de acordo con el nas súas críticas: o nacionalismo galego non é un fenómeno novo, aséntase sobre unha longa tradición, a pesar de que en moitos casos sexa de fracasos; tivo unha presencia constante e crecente na sociedade galega do posfranquismo, ten unha gran significación nos ámbitos social e cultural; en definitiva, non é un proxecto novo, casual, ou sorprendente, de novas circunstancias.

Neste artigo abordei o movemento nacionalista asturiano, o subsistema de partidos nacionalistas, a súa situación minoritaria, mais crecente, as súas dificultades... e posiblemente poida coller tamén a algúns a contrapé. Moito máis a contrapé que o caso galego, evidentemente, pero quizais pola mesma razón: "a endémica ignorancia coa que a Historia e mais a dinámica política [de Asturias, neste caso] son xulgadas no exterior"[62].

61. Núñez Seixas, X. M. "Radicais e pragmáticos: do nacionalismo galego a finais do século XX", en *Grial* 138, 1998.

62. *Ibidem*, p. 313.

Quixera rematar simplemente enfatizando o que dixen nas primeiras páxinas deste artigo: que, a pesar de ser minoritario e pouco significativo, existe un movemento asturianista non entendible exclusivamente en función das novas oportunidades políticas; que existe un subsistema de partidos nacionalistas, e recentemente tamén rexionalistas, que non contaban ata hai aínda pouco, pero que empezan a contar, e que tampouco se poden entender se non temos en conta o contexto no seu conxunto e as precondicións discursivas sobre as que na Transición un grupo de asturianos construíron un novo discurso, unha nova forma de enmarcar a realidade asturiana: o nacionalismo.
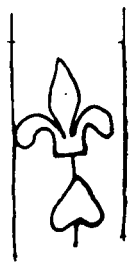
P. S. M. A.